

August-Edmond De Schryver en het optreden van een “politieke elite” in België 1928-1965

door

Godfried KWANTEN

Summary

A.-E. De Schryver's political activities (1928-1965) were determined by his conviction that he, as a member of a political elite, was mandated to lead the country through all political vicissitudes and with a minimal consensus across the divides between parties and social and linguistic groupings. That elite couldn't leave important decisions to the man on the street, pressure groups, or even to changing political majorities, but should keep its hands free to settle conflicts and to work on practical solutions. Through De Schryver's intervention, political burdens, such as the Royal Question and the school-funding controversy, were lightened. Through his part in the “armed peace”, he created the conditions that would allow for socio-economic progress, sound budgetary management, and a security policy.

August-Edmond De Schryver werd in 1898 in Gent geboren¹. Hij meldde zich in 1916 vanuit Groot-Brittannië als oorlogsvrijwilliger. Na de wapenstilstand studeerde hij aan de Gentse Rijksuniversiteit af in de Rechten en vestigde hij zich in zijn geboortestad als advocaat. Zijn banden na 1920 met het Vlaamse, sociale en religieuze verenigingsleven van Gent vormden de opstap naar een politieke loopbaan. Hij vervulde van 1928 tot 1965 een Kamermandaat en oefende verscheidene malen een ministeriële functie uit. Hij was minister van Landbouw (1935-1936), Binnenlandse Zaken (1936-1937), Justitie (1939) en Economische Zaken (1940-1943). In het Londense oorlogskabinet kreeg hij opnieuw de portefeuille Binnenlandse Zaken (1943-1944). Als

1. Deze bijdrage vormt een neerslag van enkele conclusies uit mijn doctorale verhandeling, *A.-E. De Schryver (1898-1991). Politieke biografie van een gentleman-staatsman* (Leuven, 2000). Die dissertatie werd in 2001 onder dezelfde titel gepubliceerd als nummer 27 in de reeks *KADOC-Studies* (Universitaire Pers Leuven). De publicatie bevat een uitgebreide bronnen- en literatuurlijst, evenals een voetnotenapparaat dat in deze bijdrage achterwege werd gelaten.

laatste minister van Belgisch Kongo en Ruanda-Urundi droeg De Schryver belangrijke verantwoordelijkheid voor het dekolonisatiebeleid van Kongo. Gedurende zijn loopbaan geraakte hij van dichtbij betrokken bij de belangrijkste politieke gebeurtenissen in ons land: het Vlaamse emancipatiestreven en de crisis van het regime in de jaren 1930. Na 1945 was hij een spilfiguur in de grote ideologische botsingen, het buitenlands beleid en de constitutionele ontwikkelingen. Op partijvlak was hij in 1945 medestichter en eerste voorzitter van de CVP. Van 1950 tot 1959 leidde hij de Europese christen-democratische "internationale", de Nouvelles Equipes Internationales. De Schryver nam afscheid van de politiek in 1965 en overleed in 1991.

1. EXPONENT VAN EEN NIEUWE, VLAAMSE TOPGROEP

Een van de centrale thesissen in de politieke biografie van De Schryver is het functioneren in België van een groep politieke topbesluitvormers met De Schryver als lid. Zijn profiel en optreden als jong politicus en het publiek dat hij vertegenwoordigde, gaven hem al vóór 1940 toegang tot die politieke elite. Als minister in de oorlogsregering versterkte hij zijn positie in die groep. Na 1944 en tot 1965 zou hij volop meedraaien in die kleine kring van politici die, zoals zij dat zelf aangaven, waakten over het algemeen belang, de veiligheid van het land, de sociaal-economische vooruitgang en het budgettaire evenwicht. Ideologische botsingen en partijtegenstellingen hadden weinig vat op die elitegroep waarvan de leden elkaar vaak discreet en op informele basis ontmoetten.

Als jong Kamerlid vanaf 1928 deed De Schryver zich opmerken door zijn inzet in een dossier dat in het interbellum de geesten in hoge mate beroerde, nl. dat van een sluitende taalwetgeving volgens het eentaligheidsbeginsel. De Schryver greep precies enkele Vlaamse dossiers aan om zich te profileren. De taalwetgeving op de Gentse Rijksuniversiteit, het bestuur en het gerecht droeg zijn belangstelling weg. Speelde hij in die vraagstukken nog geen cruciale of doorslaggevende rol, dan viel hij toch op door zijn ijver en dossierkennis. Zijn politieke voorbeelden waren Frans Van Cauwelaert en Edmond Rubbens. Met beiden ging hij ook privé veelvuldig om tijdens familiale bezoeken, uitstappen en diners. Zijn politieke opgang gebeurde in de schaduw en met de expliciete steun van het Antwerpse Vlaamse boegbeeld. Als Van

Cauwelaerts poulain en strijdmakker deelde hij grotendeels diens opvattingen. Qua politieke stijl was De Schryver sterk verwant met Rubbens. Beiden hadden de allure en het *savoir-vivre* van de Engelse aristocraat: voorkomend en gereserveerd, beminnelijk en discreet, onverstoorbaar en minzaam, ook tegenover politieke tegenstanders.

De jonge De Schryver toonde zich een vastberaden, maar ook een "redelijk" Kamerlid, voor wie in taalzaken de eenheid van de katholieke partij en het land primeerde. In zijn ogen waren de taalwetten, gebaseerd op het regionaliteitsprincipe, einddoel en sluitsteen van de Vlaamse actie. Alhoewel niet blind voor hun zwakke plekken, beschouwde hij ze niet als een "minimum"-programma, maar als een maximale politieke buit. Die wetten zouden de Vlaamse kwalen afdoende genezen, een einde maken aan de achteruitstelling en ertoe leiden dat een in het Nederlands gevormde elite in Vlaanderen een Franstalige minderheid uit haar machtsposities zou verdrijven en in het unitair staatsverband mee aan het roer zou komen. Met die visie stond De Schryver lijnrecht tegenover meer radicale flaminganten, o.a. zijn Vlaams-nationale Kamercollega's, die zich denigrerend uitlieten over de taalwetten en ze hekelden als "muilbandwetten".

In enkele jaren tijd verwierf De Schryver de status "ministeriabel". Die steile carrièreklim kwam er niet vanzelf. Zijn kwaliteiten en opvattingen maakten van hem een aanvaardbaar nieuw lid van de gilde van topbesluitvormers. Als spreekbuis en exponent van een nieuwe Vlaamse elite van katholieke burgers, intelligentsia en beoefenaars van vrije beroepen, vertolkte hij bovendien de politieke ambities van die groep. Zijn opgang liep parallel met de emancipatie van die klasse. De Schryver evolueerde ook van een bedachtzame jeugdige idealist naar een "politicus van het haalbare" die gedurig een afweging maakte van Vlaams, katholiek en algemeen belang. In toenemende mate sloeg de balans daarbij over naar het *bonum commune* waaraan hij de Vlaamse eisen ondergeschikt maakte.

De Schryver past in het rijtje van een nieuwe generatie katholieke Vlaamse ministeriabelen als Hendrik Heyman, Philip Van Isacker, Emiel Van Dievoet, Hendrik Marck en Edmond Rubbens. Die figuren – vaak verbonden met sociale organisaties of het Vlaams bedrijfsleven – slaagden erin de politieke aspiraties van hun achterban op het hoogste niveau te laten klinken. Konden zij na de verruiming van het stemrecht al op een ruime machtsbasis in het parlement bogen, dan hadden de vooral francofone elites én

de koning een regeringsdeelname weten uit te stellen. Naarmate die Vlaamse groepen zich echter emancipeerden en de druk van het nationalisme toenam, werden hun vertegenwoordigers met mondjesmaat in het kabinet toegelaten. Het Franstalige katholieke en liberale establishment verkoos zo een voorzichtige kanalisering van de Vlaamse ambities, een geleidelijk verruimingsproces met de meest gematigde elementen, boven het risico van een regimecrisis als gevolg van niet beheersbare Vlaamse frustraties. Nieuwelingen moesten wel blijk geven van pragmatisme en compromisbereidheid.

Voor zijn "lidmaatschap" van een politieke elite betaalde De Schryver een Vlaamse tol. Dat werd duidelijk in zijn optreden als minister van Binnenlandse Zaken in de tweede regering-Van Zeeland (1936-1937) tegenover taalproblemen in de taalgrensgemeente Edingen. Daar weigerden de katholieke burgemeester en de gemeenteraad de bestuurlijke taalwet toe te passen. De Schryver trad daartegen weinig doortastend op. Hoewel hij perfect op de hoogte was van de overtredingen, kon zwaaien met de wet en werd opgejaagd door flamingantische partijgenoten, ging hij nooit verder dan omzendbrieven en een opgeheven vingertje. Niet alleen lag het niet in zijn aard de kwestie via gezagsargumenten of in het uiterste geval de afzetting door de koning op de spits te drijven met het risico dat ze uit de hand zou lopen, hij schrok er ook voor terug om kordaat tegen het obstinaat Franstalig verzet in te gaan en een regeringscrisis te riskeren. De houding van Delannoy kon immers op veel sympathie rekenen bij de Franstalige politici en publieke opinie. In het parlement bestond geen meerderheid om in de taalwet effectieve sancties in te bouwen. Die dualiteit liep door in de schoot van de regering, waar vooral de liberale partner huiverde voor een krachtdadig optreden. In juli 1937 schaarde de Kabinetsraad zich achter De Schryvers tactiek inzake Edingen. De ministers adviseerden unaniem en compleet tegen de taalwet van 1932 in, "een oplossing te zoeken in de ontwikkeling van de tweetaligheid en de uitbreiding van de gemeentelijke autonomie inzake het taalgebruik in bestuurszaken in de taalgrensgemeenten". Zij opteerden, mét De Schryver, voor het behoud van een onwettelijk status quo. De kwestie mocht voor De Schryver, gezien de dreiging van Rex, de noodzaak van een economisch herstelbeleid en de internationale onrust geen slijtzwam vormen voor de coalitie en het land. Precies aan die politieke consensus hechtte De Schryver veel waarde. Permanent gekraakel over taalkwesties werkte volgens hem contraproductief en

verhinderde dat er een effectief herstelbeleid werd gevoerd. De regeringen van nationale unie moesten voor De Schryver kost wat kost worden gevrijwaard.

2. STEUNPILAAAR VAN DE PACIFICATIEDEMOCRATIE

Tijdens de oorlog maakte De Schryver, na een verblijf van twee jaar in Frankrijk, deel uit van het Londense kabinet. De oorlogservaring sterkte hem in een inzicht uit de jaren 1930: namelijk dat het land nood had aan staatslui uit de drie grote politieke families die samen de verantwoordelijkheid namen om de stabiliteit en continuïteit van het bestel te vrijwaren en het te behoeden voor crises. Tijdens de oorlog had de intieme omgang met collega's de ideologische grenzen verflauwd en de samenhang van de politieke elite versterkt. Uit de gedeelde miserie was een oprechte solidariteit gegroeid. Was iedere politieke kleur niet volledig vervaagd, dan had die toch aan belang ingeboet op een ogenblik dat de Ministerraad zich collectief moest manifesteren tegenover een vaak vijandige natie en koning. De ervaring mee te draaien in een kleine ploeg die een zware verantwoordelijkheid torst en geïsoleerd en met veel tegenwind beslissingen neemt in wat in haar ogen 's lands belang is, bepaalde mee De Schryvers optreden na 1944. Hij achtte het zijn taak om het land zonder averij door gevaarlijke ideologisch-communautaire stormen te loodsen en voorrang te geven aan échte problemen.

Na 1945 werd De Schryver een van de meest eminente vertegenwoordigers van wat vanaf de jaren 1960 omschreven wordt als de Belgische pacificatiedemocratie; die laatste kende aanzetten in het interbellum en kreeg een verlengstuk in Londen. Maar de oorlog had tegelijk ook de kiemen gelegd voor ideologische confrontatie. Spoedig na de bevrijding brokkelde de consensus af. De koning en de bestraffing van de collaboratie werden inzet van een links-rechtspolarisering die communautaire en sociaal-economische facetten vertoonde. In dat klimaat van ideologische botsingen trad De Schryver meermaals op als prominent lid van een politieke elite.

2.1. *Rooms-rode samenwerking*

Dat kwam zeer goed tot uiting in zijn activiteiten als CVP-voorzitter tussen 1947 en 1949 als "schoonmoeder" van de rooms-rode regering Spaak-Eyskens.

Onder die regering speelde De Schryver een dubbele rol. Op *extern* vlak spande hij zich in om de coalitie op de been te brengen en samen te houden. Hij onderhandelde met de premier en de coalitiepartner over een duurzame *modus vivendi*. Met gelijkgezinden in de BSP trad hij conflictreducerend en -oplossend op in bv. onderwijskwesties en in fiscale of sociaal-economische aangelegenheden. Zijn wat eigengereide politiek die resulteerde in compromissen en toegevingen, werd hem in eigen rangen niet in dank afgenomen. Het deel dat de voorzitter en de eigen ministers in het compromis uit de brand sleepten, werd door de achterban vaak als onvoldoende ervaren. Daarom was er voor De Schryver ook een belangrijke *interne* rol weggelegd in de CVP. Daar moest hij het regeringsbeleid verantwoorden en "verkopen". Hij moest het ongenoegen beteugelen en de achterban en de mandatarissen disciplineren. Hij moest al zijn moreel en feitelijk gezag aanwenden om vernieuwers en behouders, taalgroepen, standen en generaties op één lijn achter het regeringsbeleid te krijgen en de eigen ministers in bescherming te nemen.

Die opstelling paste in een bredere visie van De Schryver. In zijn ogen moest de rooms-rode alliantie de pacificatiedemocratie heruitvinden en verfijnen. Premier Spaak en de CVP-voorzitter vonden elkaar alvast in hun ideeën over een ruime regeringsbasis, over een buitenlands en veiligheidsbeleid gesteund op integratie in westerse bondgenootschappen en over een progressief sociaal-economisch beleid. Beiden hanteerden de stelregel dat geen maatregel mocht worden genomen die één van de coalitiepartners als een aantasting van zijn vitale belangen beschouwde.

Aan de basis van De Schryvers voorkeur voor een consensusbeleid via een rooms-rood samengaan lag de vaststelling van een *maatschappelijk pluralisme* in de Belgische samenleving waar een katholiek naast een vrijzinnig, vooral socialistisch blok bestond. Het eerste bezat een meerderheid in Vlaanderen, het tweede in Wallonië. Beide groepen mochten in hun regio geen misbruik maken van dat overwicht, noch op nationaal vlak het laken volledig naar zich toetrekken. Het politiek-levensbeschouwelijk pluralisme waarvan De Schryver uitging, was in de praktijk eng; de verdraagzaamheid die hij predikte, beperkte zich tot twee grote partijen, CVP en BSP of tot twee grote blokken, het katholieke en het vrijzinnige. Aan radicale groepen van uiterst rechts en links als het VNV, Rex, de Communistische Partij en later de Volksunie, die het waagden fundamentele aspecten van Staat, instellingen of Kerk in vraag te stellen, ontzegde hij het bestaansrecht.

Dulde hij in de CVP wel een zeker tendensrecht, dan was hij toch van oordeel dat er buiten die partij voor katholieken geen politiek heil te rapen viel en veroordeelde hij dissidenties. Politieke stabiliteit was immers slechts gewaarborgd als de twee grote, homogene en gedisciplineerde politieke formaties de macht onder elkaar verdeelden en elkaar vonden in een eerbaar vergelijk. Geleerd door de lessen uit het interbellum was De Schryver een vurig pleitbezorger van sterke partijen die de kwetsbare democratie schraagden en slagkracht gaven. Tegelijk met de introductie van het partocratisch element in de politieke besluitvorming was De Schryver ook voorstander van een politieke elite die haar verantwoordelijkheid opnam.

Het optreden van de politieke elite als een correctie op een maatschappelijk pluralisme, vormde het tweede essentiële onderdeel van De Schryvers visie op de democratie. Dat optreden wordt het best geïllustreerd door het functioneren van De Schryver zelf. Dat werd in belangrijke mate bepaald door zijn overtuiging dat hij als verkozene van het volk was gemandateerd om het land te leiden doorheen alle wisselvalligheden en vanuit een minimale consensus over de grenzen van partijen, sociale en taalgroepen en ideologieën heen. Die topklasse moest het volk "voorgaan"; ze mocht belangrijke besluiten niet aan de burgers, belangengroepen of zelfs aan wisselende politieke meerderheden overlaten – dat compliceerde de besluitvorming en verhoogde de kans op escalatie. Zijzelf was best geplaatst om wars van ieder populisme te waken over de stabiliteit en de kwaliteit van de politiek. Die elite wenste de handen vrij te houden voor beslechting en pacificatie van conflicten, daarbij niet gehinderd door doctrine of ideologie. De Schryver was gewonnen voor een gematigde oligarchie; uit zijn optreden sprak een element van bevoogding en betutteling. Niet alleen moest de kiezer zijn lot in de handen leggen van een verlichte elite; die laatste schrok er ook niet voor terug om medespelers in de parlementaire democratie als regering, parlement en partijen over het hoofd te springen.

Politologen en sociologen onderlijnen doorgaans het belang van intermediaire structuren en mechanismen voor de pacificatiedemocratie. Daarnaast is evenwel ook het pacificerend optreden van individuele politici van groot belang. Bij De Schryver gebeurde dat soms buiten het publieke gezichtsveld via een discreet overleg, een gesprek in de wandelgangen, een nota of brief. Vaak uitte zich dat streven ook publiek, bv. in zijn herhaalde pleidooien en inspanningen voor brede en werkzame meerderheden, bij

voorkeur volgens de rooms-rode formule. Van de tien keren dat het staatshoofd tussen 1945 en 1965 een informateur op pad zond, was De Schryver viermaal van de partij. Hij was de geknipte figuur om vastgelopen politieke verhoudingen vlot te krijgen en van hun passionele kantjes te ontdoen. Hij was ook een vast deelnemer aan topberaden tussen partijen op rondetafelconferenties en in contactcommissies. Zulk interpartijenoverleg plaatste het evenredigheidsbeginsel boven het meerderheidsprincipe. Het liet een significante minderheid aan haar trekken komen; rivaliteit tussen maatschappelijke geledingen werd er overstegen door het onderling vertrouwen in een elite. Brandende kwesties werden er, ver van het publieke forum, op zakelijk-financiële wijze, "met wederzijdse toestemming" en zonder "verliezers" opgelost. Over politieke transacties liet De Schryver zich niet laatdunkend uit; die bezaten voor hem niet de connotatie van gesjoemel en toegeeflijkheid, van middelmatigheid en kleurloosheid; wel integendeel. Het eervol vergelijk, het *agreement* onder politieke *gentlemen*, vormde voor hem het summum van het democratisch streven.

De Schryver kon zijn rol van ontmijner maar spelen omdat hij in eigen rangen gelijkgestemde zielen vond die zijn inzichten deelden en hem steunden: Gaston Eyskens, Jef De Schuyffeleer, Pierre Harmel, Paul Willem Segers en Van Cauwelaert. Kon die groep de lakens naar zich toe trekken in de CVP, dan verstomde het meerderheidsdiscours en stegen De Schryvers kansen op een succesvolle pacificatie. Gaven figuren als Albert De Vleeschauer en Theo Lefèvre met een radicaal meerderheidsstreven de toon aan, dan werd De Schryver in het defensief gedrongen en geraakte de compromisvorming gehypothekeerd. Traditioneel interpreteerden onderzoekers de politieke geschiedenis na 1945 als een botsing tussen twee homogene blokken. Die strakke tweedeling schiet tekort. Immers, het optreden van De Schryver leert dat in beide partijen, CVP en BSP, twee tegengestelde kampen bestonden: "duiven" stonden er tegenover "haviken", dialoogbereiden tegenover "intransigenten". Tot de bondgenoten van De Schryver in BSP-rangen behoorden figuren als Achille Van Acker, Antoon Spinoy, Hendrik Fayat en Paul Henri Spaak; zijn meest duidelijke antipode was er Max Buset.

Even belangrijk voor de politieke evolutie als het antagonisme tussen partijen is nu de mate waarin één van beide groepen intern een overwicht behaalde en er zich in het andere kamp een parallelle ontwikkeling voordeed. Sloeg de balans in de partij over naar de gematigden en vonden die elkaar over de partijgrenzen heen,

dan overheersten coalitievorming en pacificatie. Kregen de radicalen in één van beide of in beide partijen de overhand, dan resulteerde daaruit de confrontatie en primeerde het meerderheidsstreven. Voor een goed begrip van de Belgische politieke geschiedenis na 1945 zijn niet alleen de strategieën van en verhoudingen tussen de partijen van belang; cruciaal is ook na te gaan welke strekking binnen de CVP en de BSP aan zet was en of die in het andere kamp aansluiting kon vinden bij gelijkgezinden.

2.2. De Koningskwestie

In de Koningskwestie zien we De Schryver naar de standpunten van Spaak en de oppositie toegroeien in het interpartijenoverleg dat in juli-augustus 1950 tot stand kwam. In de CVP-bestuursorganen werd hij uiteindelijk de advocaat van een terugtreden van Leopold III.

Wat was de beweegreden van een optreden in die zin? Waarom hechtte De Schryver zijn goedkeuring aan een formule die indruiste tegen het CVP-programma en die fel contrasteerde met zijn koningsgezindheid tijdens de Tweede Wereldoorlog? In wezen ging het om het optreden van een lid van een pragmatische elite dat oordeelde niet langer lijdzaam te kunnen aanzien hoe het land aan de rand van de afgrond stond. De Schryver stelde in die crisissituatie vast dat de monarchie als instelling gevaar liep door de halsstarrige houding van Leopold die al vijf jaar geen arbitrerende, maar juist een ontbindende rol speelde, dat confrontatie op ideologisch en communautair terrein het haalde op overleg en dat het gevaar voor een Waals separatisme reëel werd. Daarbij voegde zich nog de instabiele internationale situatie, o.a. het uitbreken van de Korea-oorlog. Op dat moment maakte staatsman De Schryver enkele afwegingen en koos hij voor het minste kwaad. Hij verkoos het risico van een door hem kanaliseerbaar Vlaams ongenoegen en een controleerbare verdeeldheid in de CVP boven revolutionair getint Waalse oproer. Hij oordeelde het raadzaam een niet onbesproken Leopold en het CVP-programma op te offeren om de monarchie te redden via een verzoening rond Boudevijn. De Schryver kwam niet van de ene dag op de andere tot die inschatting. Al sinds 1945 had hij voorbehoud geuit jegens de persoon van Leopold III en uiting gegeven aan zijn vrees dat het land in een spiraal van onlust en geweld zou geraken. De uitslag van de volksraadpleging had de patsituatie compleet gemaakt en twee kampen diametraal in oppositie geplaatst. Toen de agitatie

dreigende vormen aannam en de eerste doden vielen, werd De Schryvers nachtmerrie van chaos bewaarheid. Hij wenste mee het lont uit het kruitvat te trekken, desnoods door in te binden op het CVP-standpunt. Het verwijt nadien dat De Schryver eigenmachtig optrad bij de ontknoping is niet ongegrond. Hij creëerde inderdaad zelf de ruimte waarbinnen hij beslissingen nam, zonder terug te koppelen naar de ministers of de partij en in de overtuiging dat zijn optreden gelegitimeerd was door het landsbelang.

2.3. *De Schoolstrijd*

Ook de initiatieven die De Schryver in volle Schoolstrijd nam, illustreren zijn politieke visie en profiel. Achter gesloten deuren sprak hij steeds gematigde taal en trachtte hij de dialoog tussen de partijen vlot te krijgen. Hij hoopte nog vóór het Kamerdebat op een vergelijk via een nuchtere aanpak. Zo had hij al in januari 1955 in de CVP-Coördinatiecommissie gepleit voor verzet op alle fronten, maar in één adem aangedrongen op een contact met de regering vóór de neerlegging van de betwiste ontwerpen, in de hoop die te beletten en de risico's op Vlaams separatisme in te dijken. Hij hoopte dat "wijzen" uit de drie partijen een escalatie konden afwenden door discreet overleg en de disciplineren van een oververhitte achterban. In februari 1955 zou hij zich enkele malen over die kwestie onderhouden met premier Van Acker.

In de CVP-Kamergroep waarschuwde De Schryver in maart 1955 voor ophitsing en overhaasting. De actie moest worden afgestemd op de lange termijn en gebaseerd op degelijke argumenten; ieder moest zich hoeden voor goedkope, demagogische argumenten. Hij wenste geen strijd op het persoonlijke, maar op het principieel-constitutionele vlak, geen anti-Collard-hetze dus. Met zijn bezadigde visie oogstte De Schryver veel tegenwind, o.a. van oud-minister De Vleeschauwer en voorzitter Lefèvre. Opnieuw, en zoals tijdens de Koningskwestie, dreigde De Schryver de gevangene te worden van de onverzettelijke partijvleugel. Opnieuw hoopten radicalen in beide kampen er voordeel bij te winnen de kwestie te doen escaleren. Zij hoopten het laken volledig naar zich toe te kunnen trekken en stelden zich niet tevreden met een halfslachtig compromis.

Het besef over weinig speelruimte te beschikken deed De Schryver uiterst discreet manoeuvreren. In april 1955 had hij contacten ten huize van secretaris-generaal Economische Zaken Jean-Charles Snoy et d'Oppuers met Harmel en Spaak. Over de

inhoud daarvan ontbreekt iedere informatie. Toch is het niet onwaarschijnlijk dat de drie, in hun partij vertegenwoordigers van een minderheidsstrekking die geen heil zag in het eindeloos opdrijven van de spanningen, zochten naar een basis voor een vergelijk. Nog in april zocht de regering zelf contact met het oog op besprekingen. Telkens contacteerde minister van Financiën Henri Liebaert daartoe De Schryver, die het verzoek aan het Nationaal Comité doorspeelde. Bij de uiteindelijke onderhandelingen die leidden naar het Schoolpact was De Schryver niet betrokken.

2.4. De Kongolese onafhankelijkheid

Als minister van Kongo belast met de dekolonisatie droeg De Schryvers optreden duidelijk de stempel van de hem eigen politieke stijl. Hij extrapoleerde zijn vertrouwde, op compromisvorming gerichte werkwijze naar Kongo. Dat bleek tot mislukken gedoemd. Er was immers geen collectief Belgisch standpunt over een ontvoogdingsplan. De Schryver beseftte dat zonder de instemming van de socialistische partij zijn voorstellen geen schijn van kans maakten; zijn Kongolese gesprekspartners zouden voordeel trekken uit de politieke verdeeldheid en de Belgische partijen tegen elkaar opzetten. Vandaar dat hij hemel en aarde bewoog om een partijenakkoord te bereiken en een "nationale politiek" te voeren. Daartoe diende het overleg in het CVP-liberaal contactcomité; daartoe ook zou De Schryver herhaaldelijk de BSP-voorzitter contacteren. Met Leo Collard voerde hij in november 1959 verscheidene gesprekken. In een overleg tussen De Schryver, Kamervoorzitter Paul Kronacker, André Lilar, Lefèvre en Collard deden de drie partijen elk water bij hun wijn en verbonden ze zich ertoe een nationale politiek te volgen. In 1959 zou het evenwel niet tot die eensgezinde Kongopolitiek komen. De zwarte nationalistenaan maakten gebruik van deze politieke verdeeldheid en radicaliseerden onherroepelijk; zij eisten een onmiddellijke en volledige onafhankelijkheid. Zijzelf sloten aaneen in een zwart front om hun eisen die ze op tafel legden tijdens de Rondetafelconferentie van februari 1960 kracht bij te zetten. Een verdeelde Belgische politieke wereld moest ze noodgedwongen bijtreden.

2.5. De communautaire relaties

In de jaren 1960 – in de herfst van zijn politieke loopbaan – bleef De Schryver optreden als promotor van rooms-rood en als

ijveraar voor een communautair samenlevingspact. Hij oordeelde dat ook de communautaire tegenstelling via een groots pact definitief uit de weg moest worden geruimd. Daarmee hield hij evenwel onvoldoende rekening met belangrijke politiek-maatschappelijke transformaties. Na de oorlog primeerden de ideologisch-confessionele tegenstellingen. In die politieke biotoop van quasi permanente links-rechtspolarisering in een niet gecontesteerde eenheidsstaat, gedijden De Schryvers kwaliteiten van diplomaat. In de jaren zestig wijzigde dit beeld zich. De vleugelvorming in de partijen en de opkomst van communautaire formaties verstoorde het traditionele partijlandschap. De PVV, de vernieuwde liberale partij, weekte de rechter CVP-vleugel ten dele los. In politieke en syndicale milieus, bij intellectuelen en jongeren klonk de roep om een ideologische doorbraak. De homogene katholiceit in Vlaanderen takelde af. Tegelijk won het communautaire spanningsveld aan kracht; in feite had het steeds al een extra dimensie gegeven aan de Konings- en Schoolkwestie. De Schryver vond veel minder zijn draai in dit chaotische politieke landschap met een groter aantal partijen, met "zwevende" kiezers, met ideologische vervaging en communautaire strijdpunten die de politieke families doorkruisten. Die verschuivingen compliceerden de capaciteit van De Schryver om tot consensus te komen en de akkoorden ook hard te maken tegenover de achterban. Bij de lange aanloop tot de grondwetsherziening zou hij op de grenzen van de pacificatiebesluitvorming stoten.

De historische evolutie achterhaalde deels de aanpak van De Schryver. Wilde de politieke elite overleven, dan was ze aan verruiming toe met elementen die de grondwetsherziening en de federalisering in goede banen konden leiden. Misschien mee omdat hij zich bewust was van die ontwikkeling, zette De Schryver na 1961 een stap terug en zegde hij in 1965 de politiek definitief vaarwel. Evenmin toevallig verscheen bij de verkiezingen in dat jaar een zekere Wilfried Martens voor de eerste maal op de Gentse CVP-lijst.